

Muttasil Rivâyetler ve Bazı İlk Dönem Muhaddislere Göre Bağlayıcılık Değeri

“Muttasil/Uninterrupted
Ahâdîths and Their Value in
Terms of Authority according to
the Some of the First Scholars of
Hadith Case”

Abdulkadir EVGİN*

Abstract: Receiving any transmissions from their original sources has always been important in terms of authority of these ahâdîth. Thus, the vast majority of scholars of hadîth demanded the condition that a transmitter should hear the transmission from his/her teacher. They called those transmissions which provide this condition as “muttasil/uninterrupted. The term of ‘muttasil’ has been used in this sense since the early days of hadîth transmission. It could be said that designation of ‘muttasil’ to a transmission is based on its chain of transmission not its text. This article deals with the process of defining the term muttasil hadîth and its value in terms of authority according to hadith scholars.

Citation: Abdulkadir EVGİN, “Muttasil Rivâyetler ve Bazı İlk Dönem Muhaddislere Göre Bağlayıcılık Değeri” (in Turkish), *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, XI/2, 2013, pp. 7-24.

Key Words: hadîth, muttasil, musnad, ittisâl, ‘inkitâ’, interrupted chain, uninterrupted chain.

I. Giriş

Bilindiği üzere terimler ilmî disiplinlerin omurgasını oluşturan unsurlardır. Hatta bazı ilim dallarının ismi dahi, sadece bir kavram etrafında şekillenmiştir denilebilir. Çünkü bir şeyin kavramı o şeyin bilgisidir. Bilginin aktarımı kavramlar arasında bağ kurularak gerçekleşir.¹ Öte yandan kavramların en önemli tahlil ve düşünce araçları olduğunu söylemek mümkündür.

Temel İslâm bilimlerine dâhil alanlardan biri olan hadis ilmi de ıstılah yönünden oldukça zengin bir altyapıya sahiptir. Hadis ilmindeki kavramsal çerçeve özellikle hicrî VI. asırda yazılan usûl eserleri ile birlikte zenginleşmeye başlamış ve takip eden süreçte de oldukça zengin ve sistematik bir hüviyet kazanmıştır.

Hadis ilminin kavramsal açıdan böylesine zengin bir altyapıya sahip ol-

* Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçüimam Üniv. İlahiyat Fakültesi, Hadis, KAHRAMANMARAŞ, akevgin@ksu.edu.tr

¹ Necâti Öner, *Felsefe Yolunda Düşünceler*, MEB., İstanbul 1995, s. 117.

masında, elbette ki hadisin hükûmî açıdan İslâm dininin ikinci kaynağı olarak kabul edilmesi, çeşitli rivâyet aşamalarından geçerek sonraki nesillere aktarılmış olması gibi hususların önemli ölçüde etkisi vardır. Yani karşılaşılan bir problemin çözümünde delil olarak kullanılabilir bir hadisin hangi özellikleri taşıması gerektiği ve kimler tarafından nasıl bir rivâyet aşamasından geçmiş olduğunun irdelenmesi sürecinde, muhaddisler tarafından birçok kavram üretilmiş ve bu kavramlar hadislerin metin veya sened açısından sıhhat durumunun tespitinde yoğun bir biçimde kullanılmıştır.

Bu makalede, tanınmış tüm hadis usûlü âlimlerinin, zaman zaman birbirinden farklı da olsa, hakkında görüş beyan ettikleri bir hadis usûlü ıstılahı terimi olan ‘muttasıl hadis’ genel hatları ile ele alınacaktır. Makalenin akışı içerisinde öncelikle ‘muttasıl’ ve ‘muttasıl hadis’ kavramı üzerinde durulacak, daha sonra da muttasıl hadisin hukukî değeri (bağlayıcılığı) üzerine görüş beyan eden bazı ilk dönem hadis âlimlerinin ilgili görüşlerine yer verilmeye çalışılacaktır. Abdullâh b. ez-Zübeyr el-Humeydî (v. 219/834), Muhammed b. İsâ et-Tabbâ’ (v. 224/838), Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli (v. 258/872), Yahyâ b. Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli’den (v. 267/880) oluşan bu âlimler, hadis usûlü ilminin henüz sistemleştirilmediği,² başka bir deyişle, hadis rivâyet ve tasnifinin hâlen devam ettiği hicrî II. asrın sonlarıyla III. asrın ilk yarısında yaşamış hadis âlimleridir. Dolayısıyla ‘muttasıl hadis’ kavramının anlam çerçevesi ve muttasıl hadisin hukukî değerine dair yapılan ilk tartışmalar hadis ilmi açısından önem arz etmektedir.

II. Usûl Literatüründe Muttasıl Terimi

Hadis usûlü kaynaklarında ‘muttasıl’ kavramının birden fazla hadis çeşidini kapsayacak biçimde kullanılabilen bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim ‘müsned’, ‘merfû’, ‘mevkûf’, ‘maktû’, ‘munkatî’ ve ‘mürsel’, muttasıl kavramının ilintili olduğu başlıca hadis çeşitlerindedir. Aşağıda makalenin kavramsal çerçevesini ortaya koymak üzere bu terimlerin açıklamalarına yer verilmektedir:

‘Muttasıl’ sözcüğü Türkçede ‘bitişik, yan yana’ anlamında³ kullanılırken,

² Esasen hadis usûlü çalışmalarının hicrî III. asırda ‘Ulûmü’l-hadîs adlı eserleriyle Ali b. el-Medîni (v. 234/848) ve Ma’rifetü ulûmi’l-hadîs ve kemiyeti ecnâsîhâ adlı eserleriyle de Muhammed b. Abdullâh b. el-Hakem (v. 268/882) tarafından başlatıldığı belirtilmektedir (bkz. Yücel, Ahmet, *Hadis Tarihi ve Usûlü*, İstanbul: İFAV Yayınları 2010, s. 91). Ancak bu eserler sonraki nesillere intikâl etmemiş olduğundan, İslâm âlimleri arasındaki yaygın görüşe göre, hadis usûlü çalışmaları, bu alanda meydana getirilen ve günümüze ulaşan ilk eserin hicrî VI. asırda telif edildiği kabul edilmiştir. Bu anlamda ilk eser veren kişi ise, hicrî 360 yılında vefat eden er-Râmeihürmüzî’dir (bkz. İbn Hacer, *Şerhu Nuhbeti’l-fiker fi mustalahi ehli’l-eser*, nşr. Ahmed el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1308/1890, s. 2; Talât Koçyiğit, *Hadis Usûlü*, Ankara: TDV Yayınları 1997, s. XIII; İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı Çeşitleri-Özellikleri-Faydalanma Usulleri*, İstanbul: MÜİF. Yayınları 1989, s. 178).

³ bkz. *Türkçe Sözlük*, (Komisyon), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 1988, II, 1048.

Arapçada ulaştırmak, birleştirmek anlamındaki ‘v-s-l’ kökünün ifti’âl bâbından türemiş bir kelime olup aynı anlamda *mevsûl* kelimesinin de kullanıldığı belirtilmektedir.⁴ Öte yandan bazı kaynaklarda ‘muttasıl’ sözcüğü, ‘mu’tasıl’ şeklinde de kullanılmıştır ve İbn Hacer’e (v. 852/1448) göre bu şekilde kullanılan ilk kişi İmam Şâfiî’dir (v. 204/819).⁵

Müsned Hadis: Sözlükte “dayanmak, yaslanmak, isnâd edilmiş, söyleyeni ne dayandırılmış söz veya haber” demek olan müsned, Arapça ‘s-n-d-’ kökünden türemiş bir kelime olup, aynı kök’ün ‘if’âl babından ‘ism-i mef’ûl’dür. Çoğulu ‘mesânîd’ olan kelime, her şey ona isnâd olunduğu için, zaman (dehr) anlamına da gelmektedir.⁶ İleride de görüleceği üzere, ifade ettikleri anlam açısından muttasıl hadis ile müsned hadis kavramları arasında bir benzeşme söz konusudur. Diğer taraftan hadis ilminde ‘müsned’ kavramı hem bir hadis çeşidi⁷ hem de bir hadis kitabı türü olarak iki anlamda kullanılmaktadır.⁸ Kavram olarak ise müsned hadis, isnâdında son kaynağından ilk kaynağına kadar kopukluk olmayan ve bu şekilde Hz. Peygamber’e isnâd edilen hadis demektir.⁹

Merfû‘ Hadis: Özellikle Hz. Peygamber’e isnâd edilen söz, fiil ve takrirlere -ister munkati‘, isterse muttasıl senedli olsun- merfû‘ hadis denir.¹⁰

Mevkûf Hadis: Söz veya fiil olarak sahâbeye ait olan haberlere ‘mevkûf hadis’ denilmektedir. Yani, kaynağı itibariyle Hz. Peygamber’e ulaşmayıp, bir sahâbîde kalan ve senedi muttasıl olan veya olmayan haberlere ‘mevkûf hadis’ denilmektedir.¹¹

Maktû‘ Hadis: Söz veya fiil olarak tâbî’ûn’a ait olan haberlere ‘maktû‘ ha-

⁴ Ebû Amr Osman b. Abdurrahman İbnü’s-Salâh eş-Şehrezûri, *Ulümü’l-hadis* (Mukaddime), thk. Nureddin Itr, Beyrut: Dâru’l-Fikr 1986, s. 44; Abdullah Aydınli, “Muttasıl”, *DİA*, İstanbul 2006, 31/405.

⁵ Muhammed b. Mükrim İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, Beyrut: Dâru Sâdır ts., XI, 727; Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *en-Nüket alâ Kitâbi İbni’s-Salâh*, thk. Rebî‘ b. Hâdi Umeyr el-Medhalî, Medine 1984, I, 81.

⁶ Asım Efendi, *Kâmûs Tercümesi*, İstanbul 1887, I, 1172; İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, III, 221-222; Zebîdî, Muhammed Murtaza, *Tâcü’l-‘Arûs*, Beyrut, 1386/1966, II/382-384. Müsned hakkında geniş bilgi için ayrıca bkz. İbrahim Hatiboğlu, “Müsned”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 98-99.

⁷ Hadis usûlü âlimlerinin bu çeşit müsned hakkındaki görüş ve tariflerine ileriki sayfalarda yer verilecektir.

⁸ bkz. Abdulkadir Evgin, *Buhârî’nin Hocası Abdullâh b. Zübeyr el-Humeydî ve Müsned’i*, Ankara: İlahiyat Yayınları 2004, s. 43-44.

⁹ Geniş bilgi için bkz. Koçyiğit, Talât, *Hadis İstılahları*, AÜİF Yay., Ankara 1985, s. 313-320; Hatiboğlu, “Müsned”, ss. 98-99.

¹⁰ Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 217.

¹¹ Ebû Abdullâh Hâkim en-Nisâbüri, *Ma’rifetü ulûmi’l-hadis*, Kahire ts., s. 19; İbnü’s-Salâh, *‘Ulümü’l-hadis*, s. 46.

dis' denilmektedir.¹²

Munkatı' Hadis: Senesinde bir veya birkaç râvî atlanmış olan, yani muttasılın zıt anlamlısı olan hadise munkatı' hadis denilmektedir.¹³

Mürsel Hadis: Tâbi'ün'dan olan bir râvînin, sahâbeyi atlayarak, doğrudan Hz. Peygamber'den aktardığı hadislere verilen addır.¹⁴

Hadis usûlü kaynaklarına¹⁵ bakıldığında kiminin sadece müsned, kiminin sadece muttasıl, kiminin de hem müsned hem de muttasıl hadisin tanımlarını ayrı ayrı yaptıkları görülmektedir. Bunun sebebi ise, ileride de görüleceği üzere, her iki kavramın birbiriyle ilintili olmasıdır. Aşağıda bu tanımlara kısaca yer verilmektedir.

Eseri günümüze ulaşan ilk Hadis usûlü müellifi olarak bilinen Hasen b. Abdurrahmân er-Râmehürmüzî (v. 360/970), *el-Muhaddisü'l-fâsıl Beyne'r-râvî ve'l-vâî* adlı eserinde, görebildiğimiz kadarıyla muttasıl veya müsned hadisler konusuna doğrudan değinmemiştir. Ancak Râmehürmüzî'nin âli ve nâzil sened türlerinden bahsederken,¹⁶ Muhammed b. Sîrin (v. 110/729) ve Abdullâh b. Mübârek'in (v. 181/797)' "hadisin kimden alındığına mutlaka dikkat edilmesi gerektiği ve isnâdın din ile eşdeğer olduğu" yönündeki görüşlerini aktararak,¹⁷ dolaylı da olsa muttasıl senedin önemine işaret etmiş olabileceğini söylemek mümkündür.

Hadis Usûlü konusunda eser veren mütekaddimün âlimlerden Hâkim en-Nîsâbüri (v. 405/1014), müsned hadisi şu şekilde tanımlamaktadır: "Bir râvînin, yaşı itibariyle karşılaşp ondan hadis işitmesi kesin (zâhir) olan bir hocasından işterek naklettiği ve bu şekilde meşhur bir sahâbiye, ondan da Hz. Peygamber'e kesintisiz ulaşan sened ile nakledilen hadise müsned hadis denir."¹⁸ Nîsâbüri müsned hadisin mevkûf, mürsel, mu'dal ve müdelles olması gerektiğini, seneddeki râvîlerinin de 'falandan bana ulaştı', 'filandan bana tahdis edildi', 'falan kişiden bana ulaştı', 'falan kişi onu merfû' olarak nakletti', 'zannederim ki merfû'dur' gibi hocasından doğrudan duymadığına işaret edebilecek ifadeleri kullanmamış olmalarını şart koşarak "ancak şu var ki, bütün bu şartları taşımasına rağmen bu hadisi yine de sahîh diye nitelen-

¹² İbnü's-Salah, *'Ulûmü'l-hadîs*, 47; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDV Yayınları 1992, s. 209.

¹³ Abdullah Aydın, *Hadis İstihlâhları Sözlüğü*, İstanbul: Hadisevi Yayınları 2006, s. 214.

¹⁴ Mürsel hadis hakkında geniş bilgi için bkz. Selahattin Polat, *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*, Ankara: TDV Yayınları 1985, 72-86.

¹⁵ Elbette hadis usûlü veya istihlâhları alanında eser verenler, burada görüşlerini kronolojik olarak sıralanan kişilerle sınırlı değildir. Burada daha ziyade eserine ulaşma imkânımız olan tanınmış âlimlerin görüşlerine yer vermeye çalışılmıştır.

¹⁶ Râmehürmüzî, Ebû Muhammed Hasan b. Abdurrahmân b. Hallâd, *el-Muhaddisü'l-fâsıl beyne'r-râvî ve'l-vâî*, nşr. Muhammed Accâc Hatîb, Beyrut 1971, s. 214-228.

¹⁷ Râmehürmüzî, *el-Muhaddisü'l-fâsıl*, s. 414-416.

¹⁸ Nîsâbüri, *Ma'rifetü 'ulûmi'l-hadîs*, s. 17.

diremeyiz. Onun şartları farklıdır” demektedir.¹⁹ Görünen o ki Nisâbüri, müsned hadiste ittisali şart koşmakta ve müsned ile muttasılın farklı olmadığına işaret etmektedir. Onun işaret ettiği bir başka husus da, sahihlik için ittisal şartının yeterli olmayacağıdır.

Yine mütekaddimûndan el-Hatib el-Bağdâdi (v. 463/1070) *el-Kifâye fi 'ilmi'r-rivâye* adlı eserinde muttasıl senedli olmayı şart koştuğu müsned hadis hakkında şunları kaydetmektedir: “Muhaddisler, ‘hadisi rivâyet eden ve kendisinden rivâyet edilen kişi arasında ittisal olan ve bu ittisal Hz. Peygamber’e kadar dayanan rivâyet’ şeklindeki hadisi müsned olarak vasıflandırdılar. İttisal bu şekilde, yani her bir râvînin bir üstündeki râvîden o hadisi işittiğini belirtmesiyle olur ve sened bu şekilde nihayet bulur”.²⁰ Bağdâdi burada müsned hadiste ittisal şartını ön plâna çıkarmakla birlikte, merfû’ olma şartına değinmemiş, sadece hadis âlimlerinin müsned terimini daha çok Hz. Peygamber’e kesintisiz ulaşan hadis için kullandığına dikkat çekmiştir.²¹

Müsned ve muttasıl kavramları hakkında görüş beyan eden İbn Abdilberr (v. 463/1070) *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta mine'l-meânî ve'l-esânîd* adlı eserinde şunları kaydetmektedir: “Müsned, özellikle Hz. Peygamber’e izafe edilen hadisler için kullanılan bir kavramdır. Senedi de bazen İmam Mâlik-Nâfi-İbn Ömer-Hz. Peygamber örneğinde olduğu gibi muttasıl olabilir. Bazen de Mâlik-Zührî-İbn Abbâs-Hz. Peygamber örneğinde olduğu gibi, munkatî’ olur. İşte böyle bir sened ile gelen hadis, isnâdı Hz. Peygamber’de son bulduğu için müsneddir, ancak Zührî, İbn Abbâs’dan hadis işitmediği için munkatî’ dir”.²² Bu görüşlerinden anlaşılan odur ki İbn Abdilberr’e göre müsned hadiste önemli olan husus, isnâdının muttasıl olmasına bakılmaksızın Hz. Peygamber’e ulaşmasıdır.

Muhyiddîn b. Şeref en-Nevevî (v. 631/1233) *et-Takrîb ve't-teysîr* adlı eserinde mevsûl olarak da isimlendirildiğine işaret ederek, muttasıl hadisi, “ister merfû’ ister mevkûf olsun, isnâdında ittisal olan hadistir” şeklinde tanımlarken, müsned konusunda da Hatîb el Bağdâdî’nin tanımını aktararak aynı görüşte olduğuna işaret etmiştir.²³

Müteahhirûn hadis usûlü âlimlerinin ilk temsilcilerinden olan İbnü’s-

¹⁹ Nisâbüri, *Ma'rifetü 'ulûmi'l-hadis*, s. 18–19.

²⁰ Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdi, *el-Kifâye fi 'ilmi'r-rivâye*, thk. Ebû Abdullâh es-Sevrakî-İbrahim Hamdi el-Medenî, Medine: Mektebetü'l-İlmiyye ts., s. 21.

²¹ Hatiboğlu, “Müsned”, XXXII, 99.

²² İbn Abdilberr, Ebû Amr Yusuf b. Abdullâh b. Muhammed, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, thk. Mustafa b. Muhammed el-Alevî-Muhammed Abdülkebîr el-Bekrî, Müessesetü'l-Kurtuba 1967, I, 21-25; Ayrıca bkz. Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammedes-Sehâvî, *Fethu'l-muğis Şerhu Elfıyeti'l-hadis*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1993, 1/117.

²³ Nevevî, Muhyiddîn b. Şeref, *et-Takrîb ve't-teysîr li ma'rifeti süneni'l-beşîr ve'n-nezir*, thk. Muhammed Osman el-Haşî, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'Arabî, 1985, s. 32.

Salâh (v. 643/1245), *Ulûmü'l-hadîs (Mukaddime)* adlı eserinde müsned ve muttasılın tanımlarını arka arkaya vermektedir. Ama önce Hatîb el Bağdâdî ve İbn Abdilberr'in müsned tanımını aktararak söze başlamakta²⁴ sonra da Hâkim Nîsâbü'rî'nin yukarıda verdiğimiz müsned hadis tarifinin, cumhur tarafından da benimsendiğini ve bu tarifin daha önce başka hiç kimse tarafından yapılmadığını ileri sürmektedir.²⁵ İbnü's-Salâh 'mevsûl' da denilen 'muttasil' kavramının merfû' ve mevkûf hadisler için kullanıldığını belirtmekte ve muttasıl hadisi "baştan sona bütün râvîleri bir üstteki râviden işite-rek naklettikleri için, isnâdı bitişik olan hadis" şeklinde tarif etmektedir. İbnü's-Salâh muttasıl-merfû' senede Mâlik b. Enes-İbn Şihâb- Sâlim b. Abdullâh- Babası Abdullâh b. Ömer-Hz. Peygamber şeklindeki senedi, muttasıl-mevkûfa da "Mâlik-Nâfi-İbn Ömer-Hz. Ömer şeklindeki senedi örnek vermektedir.²⁶ Netice itibariyle İbnü's-Salâh'ın, muttasıl kavramının hem merfû' hem de mevkûf hadisler için kullanılabileceği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.

Zeynuddîn Irâkî'ye (v. 806/1403) göre tâbî'unun sözü olan maktû' hadislere mutlak manada muttasıl ismini vermek doğru değildir. Fakat maktû' hadis için "bu rivâyet Said b. Müseyyeb'e ulaşmaktadır (*muttasılün ilâ Said b. el-Müseyyeb*), Zührî'ye ulaşmaktadır veya Mâlik'e ulaşmaktadır" gibi ifadeler kullanılabilir. Öte yandan Irâkî, ister merfû' olsun ister mevkûf, eğer hadis muttasıl olarak nakledilmişse, onun muttasıl ve mevsûl olarak isimlendirileceğini belirtmektedir. Ona göre asıl olan, senedde inkıta olmamasıdır.²⁷

Hadis başta olmak üzere İslâmî ilimler alanında birçok eser bırakan İbn Hacer el-Askalânî (v. 852/1448), müsned ve muttasıl hadisi şöyle tarif etmektedir: "Açık bir ittisal ile sahâbînin Hz. Peygamber'e ref ettiği hadise müsned,²⁸ râvîlerinin her birinin hadisi hocalarından duymuş olması hasebiyle, senedi râvî *düşmesinden* (sükût) sâlim olan hadise de muttasıl hadis denir."²⁹

Hadis usûlü tarihinde mütahhirûn dönemi âlimlerinden Celâleddîn es-Süyûtî (v. 911/1505) ise, isnâdı muttasıl olan merfû' hadise müsned; ister merfû' ister mevkûf olsun, isnâdı muttasıl olan her hadise de mevsûl veya

²⁴ İbnü's-Salâhİbnü's-Salâh, '*Ulûmü'l-hadîs*, s. 42-43.

²⁵ İbnü's-Salâhİbnü's-Salâh, '*Ulûmü'l-hadîs*, s. 43.

²⁶ İbnü's-Salâhİbnü's-Salâh, '*Ulûmü'l-hadîs*, s. 44.

²⁷ Zeynuddîn Ebî Bekr b. İbrahim el-İrâkî, *Şerhu Elfiyeti'l-İrâkî*, haz. Muhammed b. el-Hüseyn el-İrâkî el-Hüseynî, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye ts., I, 121-122.

²⁸ İbn Hacer, *Şerhu Nuhbeti'l-Fiker*, Dâru Ulûmi's-Sünneh, haz. Sa'd b. Abdullâh el-Humeyd, tarih ve yer yok, s. 151-152.

²⁹ Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *Nuzhetü'n-nzar fi tvzih-i Nuhbetü'l-fker fi mstalahi eli'l-eer*, thk. Abdullâh b. Dayfullah er-Ruhaylî, Riyad 1422, 1/70.

muttasıl adı verileceği görüşündedir.³⁰

Tahir el-Cezâîrî (v. 1138/1725) *Tevcihu'n-nazar ilâ usûli'l-eser* adlı eserinde, mürsel, mu'dal, muallâk olan yani görünürde isnâdında inkitâ' olan hadislerin müsned olarak isimlendirilemeyeceğini, hatta tedlîse ihtimali olan mu'an'an rivâyetle nakledilmesinin bile o hadisin müsned olarak isimlendirilmesine engel olacağını belirtir. Cezâîrî, bu tarifi, Hâkim en-Nisâbûrî'nin yapmış olduğu müsned hadis tarifine muvafık olduğunu belirtirken,³¹ muttasıl hadisi de "Râvîlerinden hiç birinin düşmediği hadistir. Muttasıl'ın karşıtı, isnâdından bir veya daha çok râvî düştüğü için, munkatı' dır" şeklinde tanımlamıştır.³²

Öte yandan Tâhir el-Cezâîrî, müsned hadise merfû' denilebileceği şeklindeki fikri eleştirerek, merfû' hadisin yani Hz. Peygamber'e ait olduğu ifade edilen bir sözün senedinin bazen mürsel, mu'dal ya da munkatı' olabileceğine dikkat çekmektedir.³³ Ayrıca Tâhir el-Cezâîrî kendisinden önceki âlimler tarafından yapılan çeşitli 'müsned hadis' tariflerinin aşağıdaki üç görüşte özetlenebileceğini belirtmektedir:³⁴

Birinci görüş, müsned'i "sadece muttasıl bir sened ile Hz. Peygamber'e ref' edilen hadis" şeklinde tanımlayan görüştür. Hâkim Nisâbûrî ve İbn Abdilberr bu tanımın başta gelen sahiplerindedir. Meşhur olan görüş budur. Zira bu görüşle 'müsned', 'muttasıl' ve 'merfû' kavramları arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Nitekim merfû' senedin muttasıl olup olmadığına değil, metne (sahibine/söyleyenine/kaynağına) bakılır. Muttasıldaki, metnin merfû' mu yoksa mevkûf mu olduğuna değil, isnâdın durumuna bakılır. Müsned'de ise hem metne hem de isnâda bakılır. Çünkü müsnedde metnin merfû'senedinin de muttasıl olması gerekir. Bu her iki durum da müsnedde özeldir. Netice itibarıyla her müsned hadis merfû' muttasıl olmalıdır. Ancak her merfû' adis, müsned olmayabilir. Ayrıca her muttasıl da müsned olmayabilir (yani mefkûf veya maktû' olabilir).

İkinci görüş, müsnedi "ilk râvisinden son râvisine kadar muttasıl bir isnâd ile nakledilen hadistir" şeklinde tanımlayan görüştür. Hatîb el-Bağdâdî hadis âlimlerinin çoğunluğunun bu görüşte olduğunu belirterek bu tarife yer verirken, İbnü's-Salâh sahâbe ve diğerlerinden değil, daha ziyade Hz. Peygamber'den nakledilen muttasıl senedli hadisler için müsned kavramının kullanıldığını ileri sürmüştür. Bu tanıma göre merfû' ve mevkûf da müsnedin tanımı içine girmektedir ve dolayısıyla muttasıl kavramı merfû' ve mevkûf hadis için de geçerli olacağından, müsned ile muttasıl arasında herhangi bir fark kalmamaktadır. Şu farkla ki müsned daha çok merfû' için kullanılsa da, az da olsa, mevkûf için de kullanılmıştır. Hatta Hatîb el-Bağdâdî'nin: "ilk râviden son râviye kadar isnâdı muttasıl olan her hadis'e müsned denir" biçimindeki tarifine bakıldığında, tâbi'unun sözü olan maktû' haberleri ve

³⁰ Celâleddin es-Suyûtî, *Elfiyetü's-Suyûtî fi ilmi'l-hadis*, haz. Ahmed Muhammed Şâkir, Mısır: el-Mektebetü'l-İlmiyye 1934, s. 15.

³¹ Tâhir el-Cezâîrî ed-Dımaşki, *Tevcihu'n-nazar ilâ 'usûli'l-eser*, Halep: Mektebetü'l-Matbûâtü'l-İslâmiyye 1995, I, 173.

³² Cezâîrî, *Tevcihu'n-nazar*, I, 175.

³³ Cezâîrî, *Tevcihu'n-nazar*, I, 173.

³⁴ bkz. Cezâîrî, *Tevcihu'n-nazar*, I, 174-175.

etbâ'u't-tâbi'in'in sözlerini de müsnedin içine katmak gerekir. Fakat hadis âlimleri bunu kastetmemişlerdir.

Üçüncü görüş ise, müsnedi özellikle Hz. Peygamber'e ref edilen hadis olarak tarif eden görüştür. Ancak senedi bazen: "İmam Mâlik-Nâfi-İbn Ömer-Hz. Peygamber" örneğinde olduğu gibi muttasıl; bazen da: "Mâlik-Zühri-İbn Abbâs-Hz. Peygamber" örneğinde olduğu gibi munkatî' olabilir. Ama böyle bir rivâyet senedi Hz. Peygamber'e ulaştığı için müsned'dir. İbn Abdilberr'in de belirttiği gibi, Zühri, İbn Abbâs'ı işitmediği (onunla hayatta karşılaşmadığı) için de munkatî' dir. Bu durumda da müsned ile merfû' müsâvî gözükmektedir.

Son dönem hadis âlimlerinden Cemâleddin el-Kâsımî'ye (v.1332/1905) göre müsned hadis, ilk râvîsinden son râvîsine kadar muttasıl bir sened ile Hz. Peygamber'e ref edilen hadistir. Mevsûl olarak da isimlendirilen muttasıl hadis ise, ister merfû' isterse mevkûf olsun, senedi muttasıl olan hadistir.³⁵

Osmanlı'nın son dönem âlimlerinden Mahmûd Es'ad Seydişehrî (v. 1918), *Usûl-i Hadîs* adlı eserinde muttasıl hadisi, "senedinin râvîlerinden hiç biri sâkit olmayan hadis" şeklinde tarif ederken,³⁶ müsned hadis hakkında şunları söylemektedir: "İsnâd kelimesinin ismi mef'ûlü olan müsned, hadis usûlünde üç şekilde kullanılır: 1) Hâkim Nisâbüri ve muhakkik âlimlerin çoğunluğuna göre müsned, zahiren senedi muttasıl olan merfû' hadistir. Bu tarife göre müsned hadis sadece merfû'a has olduğundan, mevkûf ve maktû' hadise kesinlikle müsned denilmez. Muhaddisler arasında müsned lafzının meşhur olan manası bu şekildedir. Hatta Hâkim Nisâbüri, "müsned kavramı ancak, muttasıl senedli merfû' hadis için kullanılır" demiştir. 2) Hatîb el-Bağdâdî ve ona tâbi olan âlimlere göre müsned kavramı, ister mefrû', ister mevkûf, isterse maktû' olsun, mutlak manada senedi muttasıl olan hadis için kullanılan bir kavramdır. 3) İbn Abdilberr ve ona tâbi olan âlimlere göre müsned kavramı, gerek muttasıl gerekse munkatî' senedli (muallâk, mürsel, mu'dal) olsun, merfû' hadis için kullanılan bir kavramdır. Bu takdirde müsned hadis, merfû' hadisle eş anlamlıdır".³⁷

Cumhuriyet döneminin ilk âlimlerinden Babanzâde Ahmed Naim (v. 1934) ise muttasıl ve müsned hadis hakkında şunları kaydetmektedir: "Hadis-merfû' olsun, mevkûf, hatta maktû' olsun- râvîler silsilesinden hiçbirisi düşmeksizin rivâyet edilmiş ise muttasıl yahut mevsûl adını alır. Muttasıl veya mevsûl hadis Hz. Peygamber'e (merfû'), sahâbiye (mevkûf) ya da tâbi'îye (maktû') varıncaya kadar senedin bütün râvîleri sırayla birer birer zikrolunan hadistir. Merfû' da, mevkûf da, maktû' da muttasıl olabilir. Mevkûf hadisin isnâdı sahâbiye kadar muttasıl ise ona mevkûf-muttasıl, değil ise mevkûf-munkatî' denir. Mutlak manada muttasıl denilince genel olarak merfû'-

³⁵ Cemaleddin Muhammed el-Kâsımî, *Kavâidu't-tahdis min funûni mustalahi'l-hadis*, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye 1353, s. 123.

³⁶ Mahmud Es'ad Seydişehrî, *Usûl-i Hadîs*, İstanbul: Cemaleddin Efendi Matbaası 1316, s. 36.

³⁷ Seydişehrî, *Usûl-i Hadîs*, s. 47.

muttasıl kastedilir. Mevkûf-muttasıl veya maktû‘-muttasıl kastedilirse de meselâ: ‘Saïd b. el-Müseyyeb’e (v. 94/712) veya İmam Mâlik’e (v. 179/795) kadar muttasıldır’ denilerek ilgili tâbî‘ûnun ismi zikredilir. Her durumda hadis/rivâyetin senedinin kendisinde son bulunduğu kişilerin adı mutlaka zikredilmelidir.³⁸ Zâhiren muttasıl bir sened ile sahâbî’nin Hz. Peygamber’e isnâd ettiği hadise ise müsned denir”.³⁹ Ahmed Naim’in bu ifadelerine göre kavramı merfû‘, müsned, mevkûf ve maktû‘ kavramlarından daha geniş kapsamlı bir kavramdır denilebilir. Zira bu tür rivâyetlerin senedi aynı zamanda muttasıl olabilir.

Yine Cumhuriyet döneminin ilk âlimlerinden İzmirli İsmail Hakkı (v. 1946) ittisalı, dolayısıyla muttasıl hadisi şöyle tanımlar: “Esnâi isnâdda râvînin sukûtundan sâlim olmaktır. Ricâl-i isnâddan her birinde hadis-i mervîyi şeyhinden bilâ vâsita müşâfehe tarîki ile veya icâzetle ahzettığı kimseden istimâ‘ etmesidir. İşte bu hadise hadis-i muttasıl derler ki: merfû‘a, mevkûfa şâmil olur. Mürsel, munkatı‘, mu‘dal hariçtir.”⁴⁰ İzmirli, müsned hadisin çeşitli tariflerinin yapılmış olduğuna işaret ederek İbn Hacer’in tercih ettiği tanımı vermekte ve şöyle demektedir: Zâhirî ittisal olan sened ile sahâbînin merfû‘u olan hadise müsned denir. Mürsel hadise müsned denmez.⁴¹

Tayyib Okıç (v.1977) ise; “İsnadında hiçbir râvîsi eksilmeyen yani silsilesi inkıtasız bulunan hadislere el-hadîsu’l-muttasıl veya el-hadîsu’l-mevsûl denir. İsnadı baştan sona kadar inkıtasız olan ve ekseriyetle merfû‘ bulunan hadislere el-hadîsu’l-müsned denir” demiştir.⁴²

Subhi es-Sâlih (v. 1986) de *Ulûmü’l-hadîs ve mustalihuuhû* adlı eserinde merfû‘, müsned ve muttasılı aynı başlık altında ele alarak bunları sahîh-hasen ve zayıf hadisler arasında müşterek olan kavramlar şeklinde değerlendirmektedir. Ona göre merfû‘ hadis, özellikle Hz. Peygamber’e ait olan söz, fiil ve takrîrler için kullanılırken,⁴³ müsned hadis, ilk râvîden sonuncu râvîye kadar senedi muttasıl olarak Resûlullah’a ref edilen hadistir.⁴⁴ Subhi es-Sâlih, birbirinin mürâdifî olarak kabul ettiği muttasıl veya mevsûl hadisi de: “İster Resûlüllâh’a ref edilmiş olsun, ister sahâbî veya daha berideki bir şahısta kal-

³⁸ Ahmed Naim, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi*, Ankara: Üçer Ofset Matbaası 1970, I, 128, 141.

³⁹ Ahmed Naim, *Tecrid-i Sarîh*, I, 128.

⁴⁰ İzmirli İsmail Hakkı, *Hadis Tarihi*, nşr. İbrahim Hatiboğlu, İstanbul: Dâruhâdis Yayınları 2002, s. 80.

⁴¹ İzmirli, *Hadis Tarihi*, s. 180.

⁴² Tayyib Okıç, *Tefsir ve Hadis Usûlünün Bazı Meseleleri*, İstanbul: Nûn Yayıncılık 1995, s. 220.

⁴³ Subhi es-Sâlih, *‘Ulûmü’l-hadîs ve mustalihuuhû Hadis İlimleri ve Hadis İstilahları*, çev. Yaşar Kandemir, Ankara: DİB Yayınları 1973, s. 181.

⁴⁴ Subhi es-Sâlih, *‘Ulûmü’l-hadîs*, s. 183.

sın, senesinde kesiklik olmayan hadistir” şeklinde tarif ettikten sonra Hatîb el-Bağdadî'nin tanımını: “Ne var ki Bağdâdî muttasıl ile müsnedi hemen hemen bir tutarak, aralarında çok isti'mâl edilmekten başka bir fark görmez” diyerek eleştirmiştir.⁴⁵ Bu üç istilâh hakkında Subhî es-Sâlih netice olarak merfû'un bazen muttasıl olmayabileceğini; aynı şekilde muttasılın da bazen merfû' olup bazen olmayabileceğini; müsnedin ise merfû' ve muttasıldan daha genel bir ifade olup aynı zamanda muttasıl ve merfû' olabileceğini belirtmiştir.⁴⁶

Mücteba Uğur'a (v. 2005) göre müsned hadis, ilk râvîsinden sonuna kadar senedi muttasıl ve aynı zamanda merfû' olan hadistir. Bu durumda müsnedin tarifinde esas itibarıyla ittisal edilen senedde kopukluk olmaması ve Hz. Peygamber'e kadar ulaşması gibi iki önemli husus söz konusu olmaktadır.⁴⁷ Muttasıl hadis ise herbiri kendinden önceki râvî ile görüşüp ondan bizzat işiterek veya başka rivâyet usûlîleriyle almak suretiyle rivâyette bulunan râvîlerden meydana gelen isnâda denir. İttisal ile hadisin sıhhatine tesir eden sıhhat şartlarından biri gerçekleşmiş olmaktadır.⁴⁸

İbrahim Canan'ın (v. 2009) muttasıl ve müsned kavramları hakkındaki görüşleri şu şekildedir: “Muttasıl (veya mevsûl) hadis: Buna müsned hadis de denir. Hadisi kitabına alan müelliften, hadisin kaynağına kadar, senette kopukluk yoksa buna muttasıl hadis denir. Muttasıl hadislerde rivâyet, hep birbirini gören râvîler tarafından nakledilir. Muttasıl manasında mevsûl veya müsned tabirleri de kullanılır”.⁴⁹ Bu tanıma göre, müsned hadis ile muttasıl hadis arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla merfû' hadise müsned denilebileceği gibi muttasıl da denilebilir. Ancak bu durum sadece kaynağı Hz. Peygamber olan merfû' hadisler için mi geçerlidir yoksa mevkûf ve maktû' haberleri de kapsamakta mıdır, bu husus belirtilmemiştir. Dolayısıyla, buraya kadar gördüğümüz tanımlamaların aksine, Canan'a göre müsned tabirinin, muttasıl senedli mevkûf veya maktû' hadisler için de kullanılabilirliği sonucunu çıkarmak mümkündür.

Talât Koçyigit ise; “İster merfû' olsun, ister mevkûf veya maktû' olsun, isnâdı kesiksiz olan hadislere muttasıl denilmiştir. İttisal, bir isnâdı teşkil eden râvîlerden her birinin kendi üstündeki râvîyi (şeyhi) işitmesi veya ondan icazet alması ile hâsıl olur. *Semi'tu*, *haddesenî* ve *ahberanî* gibi rivâyet sigaları ile nakledilen hadislerin muttasıl olduklarına hükmedilir. *Kâle*, *zekera* ve *'an* gibi tabirler ise ancak râvînin hadis naklettiği şeyhine mülâkî olduğu ve müdellis olmadığı kesinlikle bilinirse ittisale delalet eder. Muttasıl hadislerle-

⁴⁵ Subhî es-Sâlih, *'Ulûmü'l-hadis*, s. 185.

⁴⁶ Subhî es-Sâlih, *'Ulûmü'l-hadis*, s. 186.

⁴⁷ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri*, s. 281.

⁴⁸ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri*, s. 296.

⁴⁹ İbrahim Canan, *Hadis Usûlü ve Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları 1998, s. 521.

re mevsûl de denilmiştir.⁵⁰ Genel itibariyle isnâdı, ilk râvîsinden sonuna kadar muttasıl ve aynı zamanda merfû‘ olan hadislere de müsned denilmiştir.⁵¹

Abdullah Aydınlı'nın müsned ve muttasıl tanımları ise şu şekildedir: “Müsned hadis: Senedi, hiçbir râvî eksikliği/düşmesi olmaksızın kesintisiz olarak Resûlüllâh'a varan hadis'tir. Yani Hz. Peygamber'e ait olduğu söylenen hadistir.⁵² Muttasıl hadis: İlk kaynağına veya ait olduğu kimseye kadar kesintisiz bir sened ile varan yani, senedeki her râvînin, hocasından muteber bir öğrenme yoluyla alarak rivâyet ettiği hadistir.⁵³ Muttasıl ile aynı manaya gelmek üzere mevsûl, mûsal ve mu'tasıl kavramları da kullanılır. Bir sendin muttasıl kabul edilmesi için senedde yer alan bütün râvîlerin adlarının bilinmesi gerekir. Ancak bazı âlimlere göre râvî adlarının verilmemiş olması veya eksik verilmesi hadisin muttasıl olmasına engel değildir.⁵⁴ Senedi muttasıl olan hadis nispet edildiği yere göre farklı isimler alır. Hadis muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e nispet ediliyorsa 'muttasıl merfû‘, bir sahâbiye nispet ediliyorsa 'muttasıl mevkûf' adını alır. Tâbî'nden birinin söz ve davranışıyla ilgili haber için maktû‘ terimi kullanılmakla birlikte bu haber ona muttasıl bir senedle ulaştığında birbirine zıt iki kelimenin kullanılması (muttasıl-maktû‘) bir tür çelişki ifade edeceğinden hoş karşılanmamıştır. Onun yerine bu tür haberler için, “falan tâbîiye muttasıl bir senedle ulaşmaktadır” denir.⁵⁵ Aydınlı'nın son ifadelerinde sanki maktû‘ hadis ile munkatî‘ hadis karıştırılmış gibi gözükmektedir. Zira kanaatimizce bu iki kavramın anlam itibariyle birbirine zıt değil, belki farklı olduklarını söylemek mümkündür. Nitekim buraya kadar görüşlerini beyan ettiğimiz muhaddislerin çoğunluğunun, tâbî'ün'a ait olan rivâyetlerin (maktû‘) de muttasıl senedli olabileceği noktasında hemfikir oldukları görülmektedir.

Yukarıda tarihî seyri içerisinde vermeye çalıştığımız bu tanımlar ışığında muttasıl, müsned, merfû‘, mevkûf ve maktû‘ hadisler arasında birtakım ortak ve farklı yönlerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Meselâ müsned, merfû‘dan daha özeldir. Nitekim her müsned merfû‘dur, ancak her merfû‘ müsned olmayabilir. Çünkü merfû‘, müsned'in hilâfına, bazen munkatî‘, bazen mu'dal ve bazen de muallâk olabilir. Dolayısıyla müsnedde isnâdın Hz. Peygamber'de son bulması ve ittisal şarttır. Söyleyeni ister peygamber olsun isterse başka biri olsun, muttasıl bir habere/hadise, mevsûl veya muttasıl da denir. Müsned ise sadece Hz. Peygamber'e ulaşan (merfû‘) hadisler için kullanılırken, muttasıl sahâbe ve tâbî'ün'a da ulaşabilir. Bu sebeple müsned, muttasıl'dan daha özeldir. Dolayısıyla her müsned muttasıldır fakat her mut-

⁵⁰ Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 349.

⁵¹ Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 313.

⁵² Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 222.

⁵³ Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 240.

⁵⁴ Aydınlı, “Muttasıl”, 32/405.

⁵⁵ Aydınlı, “Muttasıl”, 32/405.

tasıl müsned değildir.⁵⁶ Öte yandan hicrî II. ve III. asırlarda müsned tabirinin çoğunlukla merfû⁵⁷ anlamında kullanıldığı da bilinen bir husustur.⁵⁷

III. Muttasıl Hadislerin Önemi

Muhaddisler, ilk dönemlerden itibaren bir hadisin makbul ve sahîh sayılabilmesi için öncelikle senedinin muttasıl olmasını şart koşmuşlardır. Meselâ Katâde b. Dâime'nin (v. 118/736), hadisin ancak sâlih⁵⁸ bir kişinin yine sâlih birinden rivâyet edilmiş olması durumunda alınabileceğini belirtirken,⁵⁹ senedin muttasıl olmasına öncelik verdiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde hicrî II. asır hadis âlimlerinden Horasanlı Abdullâh b. Mübârek'in, muttasıl senedi araştırmak için olsa gerek, söylediği: "İsnâd dindedir. Eğer isnâd olmasaydı herkes her istediğini söylerdi"⁶⁰ şeklindeki sözü ilk dönem muhaddisleri nezdinde muttasıl isnâda verilen önemin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Öte yandan birçok III. asır âlimi, hadisin kabul edilebilmesi için senedinin muttasıl olması gerektiğini söylemişlerdir.⁶¹ Ayrıca, güvenilir bir senedle ve müsned/muttasıl yolla nakledilmeyen hadisler, delil olmaya elverişli bulunmadığından, muhaddisler rivâyetin özellikle müsned/muttasıl olmasına önem vermişlerdir.⁶² Diğer taraftan tarih boyunca hadis uğruna yapılan uzun seyahatlerin bir sebebinin de muttasıl senedli hadisi elde etmek için olduğu bilinmektedir.⁶³

IV. Muttasıl Hadislerin Bağlayıcılık Açısından Değeri

Muttasıl hadisle amel konusu üzerinde en fazla duran âlimlerin başında, İslâm ilimlerine dair yüze yakın eser verdiği belirtilen Hatîb el-Bağdâdî'nin⁶⁴ geldiğini söylemek mümkündür. Hatîb, gerek *el-Kifâye fi 'ilmi'r-rivâye* gerekse *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh* adlı eserlerinde muttasıl hadisin değeri ve bağlayıcılığı hakkında bazı ilk dönem muhaddislerinin görüşlerine yer vermektedir.

⁵⁶ Ümmü'l-Leys, *el-Es'iletü's-eeiniyye 'ale'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*, ts., yayın yeri yok, I, 7-8 (mektebetü'ş-şâmîle, versiyon: 3,32).

⁵⁷ Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 21; Yücel, Ahmet, *Hadis İstilahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, İFAV., İstanbul 1996, s. 156.

⁵⁸ Sâlih: Beşinci merteye ta'dil lafızlarından olup, bu şekilde vasıflandırılan bir râvinin rivâyet ettiği hadis yazılır ve incelenir (bkz. Aydın, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, s. 276).

⁵⁹ Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 20.

⁶⁰ Râmeürmüzî, *el-Muhaddisü'l-fâsil*, s. 209. Abdullâh b. Mübârek'in bu sözünü Müslim de *Sahîh*'inde tahrîc etmiştir. bkz. Müslim, *es-Sahîh*, "Mukaddime", I, 15.

⁶¹ Yücel, *Hadis İstilahlarının Doğuşu*, s. 159.

⁶² Hatiboğlu, "Müsned", XXXII, 99.

⁶³ Râmeürmüzî, *el-Muhaddisü'l-fâsil*, s. 216-217, 223, 229-231; Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 403; Aydın, "Muttasıl", XXXII, 405.

⁶⁴ Hatîb el-Bağdâdî hakkında bilgi için bkz. et-Tahhân, Mahmud, *el-Hâfız el-Hatîb el-Bağdâdî ve eseruhû fi 'ulûmi'l-hadis*, Beyrut 1981, s: 20-113; et-Turâbî, Ebû Bekr Samed, *el-Hatîb el-Bağdâdî ve cuhûduhu fi 'ulûmi'l-hadis*, (Master Tezi), Ümm el-Kurâ Üniversitesi, Mekke 1403; M. Yaşar Kandemir, "Hatîb el-Bağdâdî", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 452-460.

Nitekim *el-Kifâye* adlı hadis usûlü eserinde “kabul ve amel edilmesi gereken muttasıl haberlerin bilinmesi (*ma rifetü'l-haberi'l-muttasili'l-mûcibi li'-kabûli ve'l-'ameli*)” adlı bir başlık altında konuyu ele alarak, bazı ilk dönem muhaddislerinin görüşlerine yer vermiştir.

Meselâ Bağdâdî'nin naklettiğine göre Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli (v. 258/872):⁶⁵ “Mevsûl (muttasıl), yani munkatı' olmayan bir hadisle, eğer senedinde meçhûl ya da hadis rivâyeti açısından güvenilmeyen (mecrûh) bir râvî bulunursa, amel edilmez” diyerek⁶⁶ konu hakkındaki görüşünü belirtmiştir. Zühli'nin bu sözlerini, “zahiren muttasıl olsa da, eğer senedindeki râvîlerden birinin kimliği hakkında ya da hadis rivâyeti açısından güvenilirliği (cerhta'dil) hakkında herhangi bir bilgi yoksa o râvî seneden düşmüş gibi hükümdedir ve hadis munkatı' konumuna geçer, dolayısıyla bu tür hadisle ihtiac/amel edilmez” şeklinde yorumlamak mümkündür.

Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli'den daha önce yaşamış olan İmam Şâfi (v. 204/ 819) de muhaddislerin, meçhûl râvî ihtiva eden muttasıl senedli bir hadisle ameli reddettiklerini belirterek şu örneği vermiştir: “Meselâ “vârise vasıyyet yoktur, kâfire karşılık bir mümin öldürülmez”⁶⁷ hadisini Şamlılar muttasıl bir sened ile nakletmişlerdir. Ancak hadis âlimleri, râvîleri arasında meçhûl kimseler bulunduğu gerekçesiyle, onu sahîh olarak kabul etmemişlerdir”. Şâfi bu hadisin bir topluluğun bir topluluktan rivâyeti olduğunu belirttikten sonra, bunun bazı konularda bir kişinin bir kişiden rivâyetinden daha kuvvetli olduğu yorumunu yapmaktadır.⁶⁸

Bağdâdî, Zühli'nin oğlu Yahyâ b. Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli'nin (v. 267/880)⁶⁹ ise aynı konuda şunları dile getirdiğini nakletmektedir: “Sadece güvenilir (sika) râvînin güvenilir râvîden rivâyeti suretiyle Hz. Peygamber'de son bulup meçhûl ve mecrûh râvî içermeyen bir isnâdla nakledilen haber/hadis kaydedilir (yuktebu) ve onunla amel edilir. Eğer bir hadisin, bu sıfatlarla Hz. Peygamber'e isnâdı sabit olursa, onu kabul etmek ve onunla amel etmek, muhalif olan hadisle ameli de terk etmek gerekir”.⁷⁰

Bağdâdî, muttasıl hadisin hukûkî değeri hakkında, Buhârî'nin (v.

⁶⁵ Hakkında bilgi için meselâ bkz. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, 327–330.

⁶⁶ Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 20.

⁶⁷ Hadisin ilk kısmı için bkz. Buhârî, “Vesâyâ” 6, III, 188; Ebû Davud, “Vesâyâ”, 6, III, 290-291; Tirmizî, “Vesâyâ”, 5, IV, 433-434; Nesâî, vesâyâ 5, VI, 247; İbn Mâce, “Vesâyâ” 6, II, 905. Hadisin ikinci kısmı için ise bkz. Buhârî, “Diyât” 31, VIII, 47; Ebû Dâvûd, “Diyât” 11, IV, 669; Tirmizî, “Diyât” 16, IV, 24-25; İbn Mâce, “Diyât” 21, II, 778.

⁶⁸ Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi, *er-Risâle*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1939, s. 139.

⁶⁹ Hakkında bilgi için bkz. İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 175–176.

⁷⁰ Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 20.

256/869) de hocası olan⁷¹ ilk dönem muhaddislerinden Humeydî'nin şunları söylediğini nakletmiştir: “Bir kimse bana, ‘bizzat Hz. Peygamber’in söylediği ispat edilen ve delil olarak kullanmamız lâzım gelen bir hadisin hangi şartları taşıması gerektiği’ şeklinde bir soru sorarsa şu cevabı veririm: Hz. Peygamber’e ait olan bir hadisin ya isnâdının muttasıl olması ve ricâlinin tanınmış kişilerden oluşması ya da sika ve tanınmış bir râvînin, benim tanımadığım, fakat bana rivâyet edenin tanıdığı bir râvîden rivâyet etmiş olması suretiyle muttasıl olması gerekir. Bu suretle râvîsi, bana rivâyette bulunan tarafından tanındığı için hadis sabit olmuş olur. Sened, Hz. Peygamber’e varıncaya kadar böyle olmalıdır. Hadisi rivâyet eden her râvînin ‘semi’tü (işittim)’ veya ‘haddesenâ (bize tahdîs etti)’ demesi şart değildir. Hadisi rivâyet eden ile kendisinden rivâyet edilen arasında bir veya daha çok râvînin bulunması da fark etmez. Zira bana göre bu durum semâ’a (işitmeye) delalet eder, çünkü hadisi rivâyet eden kendisinden hadisi rivâyet ettiği râvîye ulaşmış ve Hz. Peygamber’e varıncaya kadar da sened böyle devam etmiştir. Bu tür haberler bağlayıcı (lâzım) ve sahîhtir, bize rivâyet edenlerin bu tür rivâyetlerini kabul etmemiz gerekir. Elbette ki râvî, kendisinden hadisi rivâyet ettiği kişiye erişmiş ve doğru, dürüst (sadûk) ve bilinçli olmalıdır”.⁷²

Hatîb el-Bağdâdî, daha ziyade fıkıh ve fıkıh metodolojisini ele aldığı *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh*⁷³ adlı eserinde ise “haber-i vâhid ile ameli red gerekçeleri (*bâb-u mâ yuraddü bihî haberu'l-vâhid*)” adlı konu başlığı altında, yine ilk dönem muhaddislerinden olan Muhammed b. İsâ b. et-Tabbâ'ın (v. 224/838)⁷⁴ görüşlerinin yer aldığı bir rivâyeti şu şekilde nakletmektedir:

⁷¹ Geniş bilgi için bkz. Evgin, A. Kadir, Buhârî'nin *Hocası Abdullâh b. Zübeyr el-Humeydî ve Müsned'i*, İlahiyat Yay., Ankara 2004.

⁷² Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 24 -25.

⁷³ Kitabın muhakkiki, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh* hakkında özetle şunları dile getirmektedir: “Bu kitap Bağdâdî'nin ilmî mertebenin zirvesine çıktığını gösteren kitabıdır. Bu kitapta Bağdâdî fıkıh ve fıkıh metodolojisi kavramlarını geniş bir şekilde ele almıştır” (bkz. Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh*, thk. Ebû Abdurrahmân Âdil b. Yûsuf el-Azzâzî, Dâru İbnî'l-Cevzî, Riyad 1996, I, 5–6). Bağdâdî ise giriş kısmında, kitapta yaptıklarını özetle şu cümlelerle izah etmektedir: “Allah Resûlü ilmin ümmetine farz olduğunu bizzat sözleriyle beyan ederek onları Kur'an ve hükümlerini öğrenmeye, sünnet'in gerektirdiklerini araştırmaya, fıkıh üzerine eğilmeye ve delillerden hüküm çıkarma yollarını öğrenmeye teşvik etmiştir. Ben de bu konuda Allah Resûlünden rivâyet edilenleri zikrettim. Ayrıca fıkıh usûlünden, ictihad ve delillerin tertibinden, fakih ve fıkıh öğrencisinin ahlâk ve adabından bahsettim” (bkz. Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh*, I, 70–71).

⁷⁴ Muhammed b. İsâ b. et-Tabbâ' hakkında geniş bilgi için bkz. Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Kitâbu't-Târîhi'l-kebir*, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye 1986, I, 203; İbn Hibbân, Ahmed Ebû Hâtîm et-Temîmî el-Büstî, *Kitâbu's-Sikât*, thk. Seyyid Şerefuddîn Ahmed, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1973, IX, 64–65; İbn Ebî Hâtîm er-Râzî, *Kitâbu'l-Cerh ve't-ta'dil*, thk. Muhammed İbrahim el-Mavsilî, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye 1952, VIII, 38–39; Cemâluddîn Ebû'l-Haccâc el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut 1994, XXVI, 258–263; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle 1993, X, 386–389; İbn Hacer,

“Sika ve me'mûn râvîler tarafından nakledilen muttasıl senedli bir hadis, eğer aşağıdaki olumsuzlukları ihtiva ediyorsa, reddedilir, onunla amel edilmez. Sözkonusu olumsuzluklar şunlardır:

1- Hadisin aklın gerektirdiklerine aykırı olması. Bu durumda o hadisin bâtil olduğu anlaşılır. Çünkü şeriat aklen mümkün olan şeylerin yapılmasını ister, o şekilde vârid olur. Dolayısıyla hadis, akla muhalif değilse, onun batıl olmadığına hükmedilir

2- Hadisin Kur'ân veya mütevâtir sünnete aykırı olması. Bu durumda o hadisin aslının olmadığına ya da nesh edilmiş (mensûh) olduğuna hükmedilir.

3- Hadisin icmâ'a aykırı olması. Bu durumda yine o hadisin aslının olmadığına ya da nesh edilmiş olduğuna hükmedilir. Çünkü nesh edilmemiş bir hadisin mutlaka sahîh olma zorunluluğu ya da ümmetin onun üzerinde icmâ etme zorunluluğu yoktur.

4- Hadisin, bütün insanların bilmesi gereken bir konuda olup, tek kişi tarafından rivâyet edilmesi. Bu durum, o hadisin aslının olmadığına işaret eder. Çünkü bütün fertleri de o hadisi bilen büyük bir topluluk içerisinde, sadece bir kişinin biliyor olması, hadisin aslının olmadığını ortaya koyar.

5- Hadisin, toplumda âdet hâline gelmiş bir konuda olup (umûm-ı belvâ), mütevâtir statüsünde olması beklenirken, râvisinin tek (ferd) kalması. Zira toplumda adet ve gelenek hâline gelmiş bir uygulamayı nakleden râvinin tek kişi olması mümkün değildir”⁷⁵

İbn Tabbâ' muttasıl hadislerle amel konusundaki görüşlerini belirtmeden önce muhatabına bir tembihle bulunarak: “Sana Hz. Peygamber'den rivâyet edildiği söylenen, ancak sahâbîlerin o hadisin gereğini yaptığı hakkında bilgi olmayan her hadisi terk et, onunla amel etme!” demiştir.⁷⁶ İbn Tabbâ' burada, herhangi bir hadislerle amel etmenin ilk ölçüsünün, sahâbîlerin o hadislerle amel edip etmedikleri olduğuna dikkat çekmektedir. Yani ona göre bir hadislerle, ancak sahâbe amel etmişse, amel edilir. Netice itibariyle İbn Tabbâ'a göre, bir hadis muttasıl senedli bile olsa, eğer akla, Kur'ân-ı Kerim'e, mütevâtir hadise, icmâ'a aykırı ise, mensûh bir hükmü ihtiva ediyorsa, toplum fertlerinden sadece bir kişi tarafından naklediliyorsa ve sahâbîlerin gereği ile amel ettiklerine dair kesin bir bilgi yoksa o hadisin amelî açıdan herhangi bir değeri yoktur.

Diğer taraftan İslâm âlimleri arasında muttasıl hadis ile ilgili yapılan tar-

Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî 1993, VI, 51-252; Ali Osman Ateş, “İlk Dört Asırda Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Âlimleri”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Ocak-Haziran 2002, s. 4-6; S. Kemal Sandıkcı, *İlk Üç Asırda İslâm Coğrafyasında Hadis*, DİB, Ankara, 1991, s. 119.

⁷⁵ Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh*, I, 353-355.

⁷⁶ Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh*, I, 353.

tışmalardan biri de onun mürsel hadis ile çelişmesi durumudur. Nitekim bir hadisin hem muttasıl hem de mürsel (munkatî) olmak üzere iki ayrı senedi bulunması durumunda nasıl bir çözüm yolu takip edileceği hususu âlimler arasında, “lâ nikâha illâ bi veliyyin”⁷⁷ hadisi bağlamında tartışma konusu yapılmış ve farklı görüşler ileri sürülmüştür.⁷⁸ Meselâ İmam Şâfi’î, mürsel-muttasıl ihtilâfında muttasıl hadisin hüccet olacağını savunmaktadır.⁷⁹ Ebû Dâvûd (v. 275/888) ise müsned hadis bulunmayan durumlarda mürsel hadis ile amel edilebileceğini ancak mürsel hadisin muttasıl hadis kadar kuvvetli olmadığını ileri sürmüştür.⁸⁰ Ebû Dâvûd’un burada müsnedden kastının muttasıl hadis olduğunu söylemek mümkündür.

Buna karşılık muttasıl hadisin, mürsel hadis ile çelişmesi durumunda, sika râvîlerin irsâli meşhur ve gerçeğe uygun kabul edildiğinden, muttasıl hadisin ma’lûl (illetli/muallel) olarak değerlendirildiği yönünde görüş beyan edenler de bulunmaktadır. Nitekim bazı râvîlerin irsâlen rivâyette bulunması, diğer rivâyetlerinde muttasıl sened ile naklettikleri ve bu durumun da hocaları tarafından desteklendiği sürece, olumsuz bir davranış olarak kabul edilmemiştir.⁸¹

Yapılan tariflerden de anlaşılacağı üzere, muttasıl/müsned hadisle amel konusunda hadis usûlü âlimleri de farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Meselâ Hâkim Nîsâbûrî ve İbn Hacer el-Askalânî’ye göre, sahîh hadisin şartlarından biri olan muttasıl sened yanında sıhhat için aranan diğer şartlar da varsa müsned hadisle amel etmek vacip olur. Öte yandan sıhhat şartlarından herhangi birini taşımayan müsned hadis, merfû’ veya muttasıl olsa da, zayıf sayılır. Hatib el-Bağdâdî’nin tanımında, sıhhat şartları yerine gelmiş olsa bile, sözün merfû’ olma şartının gerçekleşmediği durumlarda müsned hadis delil olarak kullanılmaz. İbn Abdilberr tarafından yapılan tarifte ise ittisal şartı aranmadığından, bu şartın gerçekleşmediği durumlarda, sıhhatine hükmedilmeyeceği için, böyle bir hadis delil olma vasfını kaybeder.⁸²

Görünen o ki, bir hadisin sadece senedinin muttasıl olması, amel edilebilirlik açısından yeterli bir şart değildir. Hadisin metninin de bir o kadar önemli olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır. Dolayısıyla metnin Kur’ân-ı Kerim’in ruhuna, İslâm’ın genel prensiplerine, akla, nakle, mantığa, tarihe, tecrübeye, his ve müşahedeye uygun olması da amel açısından önemli şartlar

⁷⁷ Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 409–413.

⁷⁸ Bu çelişki şekilleri ve ileri sürülen farklı görüşler hakkında geniş bilgi için bkz. Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 409–413; Polat, *Mürsel Hadisler*, s. 68–72.

⁷⁹ Şâfi’î, *er-Risâle*, s. 464.

⁸⁰ Bedruddîn Ebî Muhammed b. Ahmed el-Aynî, *Şerhu Süneni Ebi Dâvûd*, thk. Halid b. İbrahim el-Mısri, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 1999, I, 38.

⁸¹ Hamza Abdullâh el-Müleybârî, *el-Hadisü'l-ma'lûl kavâid ve zavâbit*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1996, s. 50–51.

⁸² Hatiboğlu, “Müsned”, XXXII, 99

olarak değerlendirilmelidir.⁸³ Eğer hadis metin olarak bunlardan birine aykırı ise, senede bakılmaksızın onunla emel reddedilmelidir. Nitekim bazı çağdaş muhaddislerin hadisleri değerlendirmede önce metni ele aldıkları, eğer metinde bir problem yoksa senedi tetkik etmeye yöneldikleri belirtilmektedir.⁸⁴ İbn Kesîr'in de belirttiği gibi bir hadisin isnâdının sahîh olması, o hadisin metninin de sahîh olacağı anlamına gelmez, şâzz veya muallal de olabilir.⁸⁵

V. Sonuç

Hadis âlimleri arasında 'mevsûl, müsned, mu'tasıl' gibi lafızlarla da isimlendirilen muttasıl hadis ve bağlayıcılığı hakkındaki tartışmaların, hadis usûlü ilminin sistematik hâle getirilmesinden önce, yani ikinci ve üçüncü hicrî asırlarda başladığını söylemek mümkündür. Ancak ilk hadis usûlü âlimi olarak kabul edilen Râmeihürmüzî'nin ilgili eserinde muttasıl hadis kavramını ele almadığı görülmektedir. Hâkim en-Nîsâbüri ile birlikte ise muttasıl kavramı, müsned hadisle birlikte mütalâa edilmeye başlanmıştır. Fakat kanaatimizce hadis ıstılahları içinde müsned kavramı muttasıl kavramına nazaran daha teknik bir kavram gibi görünmektedir. Dolayısıyla birçok âlimin yaptığı tanımda da yer aldığı gibi, müsned hadis denildiğinde daha çok isnâdı hiçbir şekilde kesintiye uğramamış merfû' hadis anlaşılmaktadır. Muttasıl hadis ise yine isnâdı kesintisiz olan her türlü hadis ya da haber için kullanılabilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani isnâdı muttasıl olan mevkûf ve maktû' haberler ya da genel manada kaynağı Hz. Peygamber olmayan haberler için, müsned tabiri kullanılmamaktadır.

Bunun yanında muttasıl kavramını munkatı'ın karşıtı olarak tanımlayan hadis usûlü âlimleri de bulunmaktadır. Onların muttasıl kavramını, tıpkı munkatı' gibi birkaç hadis çeşidini kapsayan genel bir kavram olarak değerlendirdiklerini söylemek mümkündür. Ancak bu her iki kavramın kendilerine has anlamları vardır. Meselâ munkatı' kavramı; mürsel, muallak, müdelles, mu'dala ek olarak, isnâdının herhangi bir yerinde inkitâ bulunan hadis için özel ad olarak kullanılırken muttasıl, şekli ve ismi ne olursa olsun senedi muttasıl olan tüm hadislerle/haberlere verilen bir addır, denilebilir.

Muttasıl hadisin bağlayıcılığı konusunda görüş belirten baba-oğul Zühli'ler, İmam Şâfiî, Humeydî ve Muhammed b. İsâ et-Tabbâ'ın muttasıl hadisin bağlayıcılığı konusunda üzerinde ortaklaşa durdukları husus, senedinde meçhûl bir râvî bulunmaması hususudur. Zira onlara göre gerek kim-

⁸³ Geniş bilgi için bkz. Mûsâ Cârullah Bigiyef, *Kur'ân-Sünnet İlişkinine Farklı Bir Yaklaşım Kitâbu's-Sünne* (çev. Mehmet Görmez), Ankara: Ankara Okulu Yayınları 1998, s. 114; İbrahim Hatiboğlu, *Çağdaşlaşma ve Hadis Tartışmaları*, Hadisevi Yayınları, İstanbul 2004, s. 94, 182, 185, -186.

⁸⁴ Hatiboğlu, *Çağdaşlaşma ve Hadis*, s. 185-186.

⁸⁵ İbn Kesîr, *el-Bâisü'l-hasîs fî ihtisâri 'ulûmi'l-hadis*, Mektebetü'l-Meârif, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir-Nâsiruddîn Elbânî, Riyâd 1996, I, 139.

lik gerekse cerh ta'dil açısından durumu bilinmeyen, ama bir şekilde isnâdda yer işgal eden meçhûl râvî, o isnâdda yok hükmündedir ve dolayısıyla o hadis senedi itibariyle muttasıl değildir, munkatî' konumuna düşmüştür.

Öte yandan bazı âlimler, mürsel hadisi de muttasılmış gibi değerlendirme meylî içinde görünerek, muttasıl hadis ile mürsel hadis çeliştiğinde hangisinin tercih edilebileceği hususunu bir tartışma konusu olarak gündeme getirmişlerdir. Ancak bazı hadis âlimleri, bu tartışmaya zemin hazırlanmasına pek fazla imkan vermeyerek, mürselin munkatî' hadis kategorisinde olduğunu dolayısıyla, muttasıl ile çelişmesi durumunda elbette ki muttasıl hadisin tercih edileceğini ileri sürmüşlerdir.

Netice itibariyle bir hadis için muttasıl senedli olmak her ne kadar sahihlik şartlarından biri ise de, her muttasıl hadisin sahih ve bağlayıcı olmayabileceği durumlar da söz konusudur. Meselâ zahiren muttasıl olan bir sened, râvîlerinin adâlet ve zabtı açısından problemlî olabileceği gibi şâz veya illetli de olabilir. Ayrıca senedinin muttasıl olmasının veya şekil itibariyle tüm sıhhat şartlarını taşıyor olmasının, yine bir hadis için bağlayıcılık açısından yeterli olmayabileceği, günümüzde bunlara ilaveten 'akla, Kur'ân ve mütevâtir sünnete, icmâ'a, umûm-i belvâya, tarihe, tecrübeye uygunluk' gibi kriterlerin de bağlayıcılık açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür.

"Muttasıl Rivâyetler ve Bazı İlk Dönem Muhaddislere Göre Bağlayıcılık Değeri"

Özet: Herhangi bir hadisi veya haberi ilk kaynağından tespit etmek, o hadisin/haberin bağlayıcılığı ve inandırıcılığı açısından daima önem arz eden bir husus olmuştur. Nitekim hadis âlimlerinin büyük bir çoğunluğu, nâkillerinin hadisi bir önceki kişiden yani hocalarından duymuş olmalarını şart koşmuşlardır. İsnadında bu şart mevcut olan hadis ya da habere de genel anlamda 'muttasıl hadis/haber' adını vermişlerdir. Hadis tarihinin ilk dönemlerinden itibaren de 'muttasıl' kavramı bu anlamda kullanıla gelmiştir. Dolayısıyla bir hadise/habere muttasıl isminin verilmesi, senedinin dikkate alınmasından mülhem olup, metinle ilgili değildir, denebilir. İşte bu makalede, hadis ilmine ait bir kavram olan 'muttasıl hadis'in tanımlanma serüveni ve bazı ilk dönem hadis âlimlerine göre bağlayıcılık açısından değeri ele alınmaktadır.

Atıf: Abdulkadir EVGİN, "Muttasıl Rivâyetler ve Bazı İlk Dönem Muhaddislere Göre Bağlayıcılık Değeri", *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, XI/2, 2013, ss. 7-24.

Anahtar Kelimeler: hadis, muttasıl, müsned, ittisâl, inkita.